

2021 מרץ

ידיעות מכון כהן 9

הפאנל האינטרנטי הסתברותי, היחידי במדינת ישראל

מכון כהן באוניברסיטת תל-אביב שמח לדווח על בנייתו של פאנל אינטרנטי מייצג, היחידי במדינת ישראל, המבוסס על מדגם פרטים רנדומלי, ייעודי, ממאגר משרד הפנים. גיוס המשתתפים לפאנל האינטרנטי החל מחודש מאי 2020, כך שהפאנל גדל ומתרענן כל הזמן, והוא מתבצע במכון באופן שוטף באמצעות סקר טלפוני ייעודי, וכן באמצעות גיוס דואר. כיום מונה הפאנל כ- 9,000 מסכימים.

הפאנל האינטרנטי ההסתברותי שונה מפאנלים שקיימים כיום בישראל בשני רכיבים מתודולוגיים חשובים: 1. הוא נבנה מתוך מדגם ייעודי, המשמש לגיוס המשתתפים בפאנל, ומבוסס על דגימה רנדומלית של פרטים ממאגר מרשם האוכלוסין. 2. הגיוס לפאנל מתבצע באמצעות שילוב של סקר טלפוני ייעודי וגיוס באמצעות דואר. הליך גיוס זה עומד בהלימה לסטנדרטים הסתברותיים באיכות המתודולוגית הגבוהה ביותר במחקרי אינטרנט בעולם (כמו ה- NORC ומחקרי מכון PEW בארה"ב) ומכאן יתרונותיו המתודולוגיים.

הפאנל האינטרנטי ההסתברותי יכול להחליף סקרים פנים-אל-פנים או סקרים טלפוניים, ויתרונו בכך שניתן לקבל נתונים באיכות גבוהה בזמן מהיר ובכל מצב: כך למשל, לראשונה בפרויקט הבינלאומי למחקרים חברתיים (ה- ISSP) איסוף הנתונים בישראל, של מודולת 2019 בנושא "אי-שיווין חברתי", התבצע באמצעות הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן (עד כה איסוף הנתונים במסגרת הפרויקט התבצע באמצעות ראיונות פנים אל פנים). בנוסף, מאז בנייתו, התבצעו באמצעות הפאנל עוד מגוון של סקרים, כמו למשל: סקר פאנל בשתי נקודות זמן במסגרת 'מחקר הבחירות הישראלי' (INES) בראשותה של פרופ' מיכל שמיר (לפני ואחרי הבחירות); סקר במסגרת 'מחקר רשתות' של פרופ' שירה עופר; סקר פאנל בשתי נקודות זמן במסגרת מחקר בחירות של פרופ' שירה דביר; וסקר פאנל בשתי נקודות זמן במסגרת מחקר 'אוריינטציה לעבודה' של פרופ' סיגל אלון (בהפרש של שנה בין שתי נקודות הזמן).

פרויקט ה- ISSP (International Social Survey Program) - נתונים בינלאומיים הפתוחים לשימושם של חוקרים ותלמידי מחקר

מכון כהן משמש כנציג הישראלי בפרויקט. ה- ISSP היא קבוצת עבודה המורכבת מנציגים של מוסדות מחקר ביותר מ- 40 מדינות המשתפות פעולה בביצוע סקרי דעת קהל שנתיים, במטרה לשפר ולתרום למחקר השוואתי בין מדינות. במסגרת ה- ISSP נערכים סקרים בנושאים בעלי עניין לקהילות חוקרים ולמעורבים בקביעת מדיניות. לדוגמא: עמדות בנוגע לעבודה, משפחה ומגדר, זהות לאומית, הפרט והמדינה, אזרחות, איכות הסביבה ואי-שוויון חברתי. נושאים מסוימים נחקרו יותר מפעם אחת כך שהנתונים משמשים גם לבחינת שינויים בעמדות לאורך זמן. תוצאות הסקרים מאורגנים בקבצים עבור כל מדינה בנפרד וכן כקובץ בינלאומי הכולל נתונים מכל המדינות. עקרונות מנחים של הפרויקט: 1. ביצוע סקרי אוכלוסייה כבסיס למחקר השוואתי; 2. בחירת נושאים בעלי משמעות חברתית רחבה; 3. שיתוף כל המדינות בהכנת כל שאלון; 4. הבטחת איכות גבוהה ואחידות מתודולוגית; 5. הכללת מערך מקיף של משתני רקע בשאלונים. איסוף הנתונים מתבצע באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בכול מדינה.

הפן הישראלי - ישראל שותפה לפרויקט החל משנת 1989. איסוף הנתונים בישראל מתבצע באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל, במגזר היהודי ובמגזר הערבי (N=1,200) הראיונות מתבצעים בעברית, רוסית וערבית. הנתונים עומדים לרשותם של חוקרים ותלמידי מחקר המעוניינים לבצע מחקרים המבוססים על סקרים חברתיים בישראל, וכן למעוניינים במחקר השוואתי בינלאומי. מכון ב. י. כהן משמש כנציג הישראלי בפרויקט. את שאלוני הסקרים בעברית ערבית ורוסית, ניתן למצוא באתר של מכון ב. י. כהן. את קבצי הנתונים ומידע נוסף אודות הפרויקט ניתן למצוא באתר <https://www.issp.org>

מודולת 'דת 2018' - פתוחה לשימושם של חוקרים ותלמידי מחקר

קובץ הנתונים הבינלאומי של מודולת 'דת 2018' במסגרת פרויקט ה- ISSP, פתוח לשימושם של חוקרים ותלמידי מחקר. הנתונים מאפשרים השוואה לנקודות הזמן הקודמות של מודולה זו (1991, 1998, 2008). נתונים ראשוניים עבור ישראל מתוך מודולת 'דת 2018' - איסוף הנתונים בישראל התבצע באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל, במגזר היהודי ובמגזר הערבי (N=1,267). הראיונות התבצעו בשלוש שפות - בעברית, רוסית וערבית. במסגרת הסקר,

המרוויינים נשאלו את השאלה הבאה: " לדעתך, האם הדת שלך מתייחסת לגברים ולנשים בצורה שוויונית, מתייחסת לגברים טוב יותר מאשר לנשים או מתייחסת לנשים טוב יותר מאשר לגברים?". לא נמצא הבדל בין גברים ונשים, הן בקרב יהודים והן בקרב ערבים, לגבי שאלה זו. לעומת זאת, בדיקת הקשר בין לאום לבין שאלה זו מעלה כי 80% מהערבים סבורים שהדת אליה הם משתייכים מתייחסת בצורה שוויונית לגברים ולנשים בעוד שרק 45% מהיהודים סבורים כך. בהמשך לכך, נשאלו המרוויינים באיזו מידה הם מסכימים או לא מסכימים ש"דתות הן בדרך כלל מחסום לשוויון בין נשים וגברים?". גם לגבי שאלה זו לא נמצא הבדל בין גברים ונשים, הן בקרב יהודים והן בקרב ערבים. לעומת זאת, בדיקת הקשר בין לאום לבין שאלה זו מלמדת כי רק 22% מהערבים מסכימים עם הטענה שדתות הן בדרך כלל מחסום לשוויון בין נשים וגברים, לעומת כ- 53% בקרב היהודים.

מודולת 2019 - לראשונה בישראל, איסוף הנתונים של מודולת "אי-שויון חברתי" התבצע באמצעות הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן

איסוף הנתונים של מודולת "אי-שויון חברתי" התבצע בישראל באמצעות הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן. עד היום, איסוף הנתונים במסגרת הפרויקט התבצע פנים אל פנים. בעקבות משבר הקורונה, איסוף הנתונים פנים אל פנים נעצר, לא ניתן היה לבצע את איסוף הנתונים באמצעות ראיונות טלפוניים, עקב מורכבות השאלון וחשיבות וויזואליות השאלות ואפשרויות התשובה. הפאנל האינטרנטי ההסתברותי נתן מענה למגבלה זו ואפשר את עבודת השדה בפרויקט בינלאומי חשוב זה. איסוף הנתונים התבצע במחצית הראשונה של שנת 2021 בקרב 1201 ממשתתפי הפאנל, יהודים וערבים (שיעור היענות של 38%). הנתונים של ישראל הופקדו במנהלת המחקר הנמצאת בגרמניה, והיו זמינים לחוקרים כבר בימים הקרובים.

הסתיים איסוף הנתונים של הגל השני של סקר קורונה במסגרת מחקר SHARE

הסקר לבריאות, הזדקנות ופרישה (SHARE) הינו חלק ממחקר האורך ההשוואתי הראשון בגודלו באירופה העוסק באוכלוסייה המזדקנת. הסקר הינו מסד נתונים מולטי-דיסציפלינרי ורב לאומי, הכולל נתוני מיקרו על בריאות, סטטוס סוציו-אקונומי ורשתות חברתיות ומשפחתיות של בני 50 שנה ויותר, החיים באירופה ובישראל. הגל השישי בישראל נערך במקביל לגל 8 באירופה והחל באוקטובר 2019, עד ההחלטה על הפסקת עבודת השדה בכל המדינות המשתתפות בפרויקט עקב התפרצות נגיף

הקורונה באמצע מרץ 2020. עד הפסקת עבודת השדה נאספו כ 50% מהראיונות המצופים לגל זה. בשל הכורח להפסקת העבודה פנים-אל-פנים הוסטו המאמצים לבניית שאלון טלפוני המתרכז בהשפעות התפרצות המגפה ושיועד לכל משיבי הפאנל. השאלון הטלפוני התרכז בנושאי הקורונה וכלל איסוף מידע בריאות המשיבים וסביבתם הקרובה, התנהגותם ותחושותיהם במהלך הסגר והימים שבאו אחריו וההשפעות כלכליות, חברתיות ונפשיות של המגפה עליהם. במסגרת הגל הראשון של הסקר הטלפוני שארך כחודשיים (יוני-יולי 2020) רואיינו כ 1,650 משיבים המהווים כ- 60% מהמדגם. הגל השני של סקר הקורונה הטלפוני נערך לאחר שנה (יוני-יולי 2021) ובמסגרתו ענו 1265 ממשתתפי סקר הקורונה הראשון (77%).

בימים אלו נערך מכון כהן לקראת יציאה לעבודת השדה של הגל העשירי במסגרת הסקר החברתי האירופי (ESS).

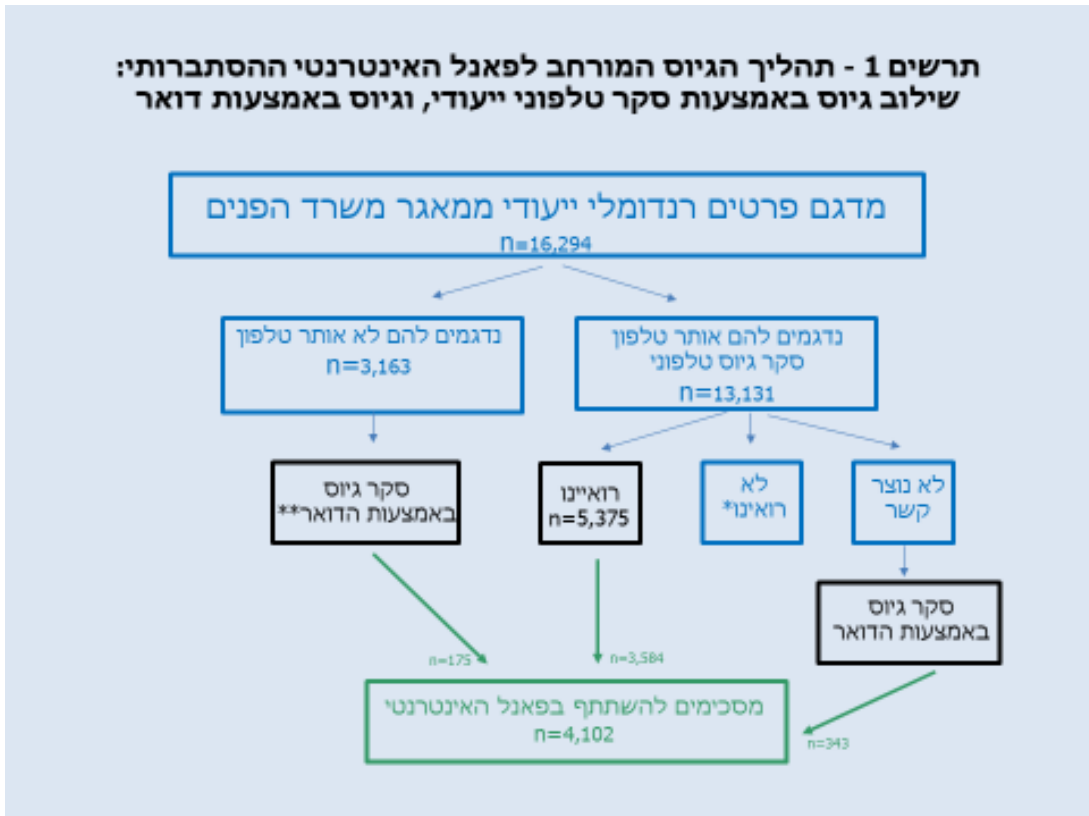
הסקר נערך במקביל בכ- 30 מדינות, והוא פרי יוזמה של קבוצת מחקר באירופה (כולל ישראל) במימון ועידוד הקרן האירופית למדע והאיחוד האירופי. בשנת 2016 נערך איסוף הנתונים לסבב השמיני בישראל ובימים אלה נערכות ההכנות לסבב 10. עבודת השדה בישראל וההכנות הכרוכות בכך נעשתה על-ידי מכון ב.י כהן למחקרי דעת קהל, באוניברסיטת תל-אביב, בניהול משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה ובהנחיית ועדת היגוי עם נציגים מאוניברסיטאות ומדיסציפלינות שונות. הסקר מהווה פרויקט תשתית למדעי החברה. מטרתו ליצור בסיס נתונים על עמדות, ערכים והתנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן. הכוונה היא לחזור על הסקר מידי שנתיים ולנצלו ככלי למעקב אחר שינויים חברתיים. קידום מחקר השוואתי - הסקר החברתי האירופי שם לו למטרה להוות מודל של סקר השוואתי בינלאומי באיכות הגבוהה ביותר. באמצעות סטנדרטים מתודולוגים אחידים המציבים את רף האיכות ברמה של הסקרים הטובים ביותר בארה"ב ואירופה, מתכוונים יוזמי הפרויקט להעמיד לרשות חוקרים במדעי החברה נתונים מעולים ולעודד מחקר השוואתי במגוון של נושאים. בסיס נתונים זה בשילוב עם תכניות קיימות של קרנות מחקר שונות (כגון: תכניות של האיחוד האירופי או GIF) יקלו על שיתוף פעולה מחקרי בין חוקרים ישראלים ואירופים בתחומים שונים של מדעי החברה.

התרומה של גיוס באמצעות דואר, לייצוגיות הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן אורך ענת, בלנרו קאריך

הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן נבנה מתוך מדגם פרטים רנדומלי ייעודי ממאגר משרד הפנים ושכך, הינו הפאנל האינטרנטי ההסתברותי היחידי במדינת ישראל. גיוס המשתתפים לפאנל האינטרנטי החל באמצעות סקר טלפוני ייעודי - 'סקר גיוס טלפוני'¹. כפי שפורסם בגיליון 8 של 'ידיעות מכון כהן', אמידת ההטיה בייצוגיות המגויסים לפאנל, חידדה את הצורך בהרחבת תהליך הגיוס: לאור אחוז לא מבוטל של הנדגמים ה'לא מאותרים' - הנדגמים להם לא אותרו טלפונים², וכן לאור הפערים שנתגלו במאפייני משתתפי הפאנל, ובעיקר, בקרב קבוצות הגיל המבוגרות, ובקרב האשכולות החברתיים-כלכליים הנמוכים ביותר, הוחלט להרחיב את תהליך הגיוס על-ידי הוספת 'גיוס באמצעות דואר' בקרב שתי הקבוצות שלעיל: 'לא-מאותרים'; ונדגמים שאותרו להם טלפונים, אך לא נוצר עימם קשר (ראה: 'שלבי בניית הפאנל האינטרנטי ההסתברותי של מכון כהן, ידיעות מכון כהן 8). הפרסום הנוכחי מציג נתונים לגבי התרומה של גיוס באמצעות הדואר למידת הייצוגיות של הפאנל האינטרנטי ההסתברותי, עבור מדגם II³, בקרב האוכלוסייה היהודית⁴. תרשים 1 מציג את תהליך הגיוס המורחב ומדגים את הבעייתיות בגיוס באמצעות הטלפון בלבד: ראשית, לכ- 20% מכלל המדגם כלל לא אותרו טלפונים. כלומר, לכ- 80% מכלל המדגם אותרו מספרי טלפון, ולכאורה ניתן היה לבצע עבורם גיוס באמצעות הטלפון. אולם, בתהליך הגיוס הטלפוני התברר כי עם 22% מקרב המאותרים לא נוצר קשר, ככול הנראה עקב טלפונים שגויים או מנותקים⁵. במטרה לשפר את תהליך הגיוס, ולהגיע גם ל'לא מאותרים' וגם ל'מאותרים עימם לא נוצר קשר', נשלחו לאותם נדגמים מכתבי גיוס לפאנל, באמצעות הדואר. מתרשים 1 ניתן לראות כי גיוס באמצעות הטלפון בלבד, מביא לשיעור הסכמה של 22% להשתתף בפאנל, מתוך כלל הנדגמים. הגיוס באמצעות הדואר הוסיף 3% מסכימים בעלי מאפיינים ייחודיים וחשובים לייצוגיות המדגם, כלומר, בתהליך הגיוס המורחב רבע מתוך המדגם המקורי, מסכימים להשתתף בפאנל.

¹ סקר הגיוס הטלפוני מתבצע במכון כהן באופן שוטף, החל מחודש מאי 2020.
² מאגר משרד הפנים אינו כולל טלפונים של הרשומות. סקר הגיוס הטלפוני מתבצע בקרב הנדגמים להם מאותר מספר טלפון.
³ מדגם זה שימש כ- 'case study' לצורך ביצוע בדיקות מתודולוגיות ומעקב אחרי ייצוגיות התפלגות המאפיינים הדמוגרפיים.
⁴ מכיוון שאיתור טלפוני לנדגמים ממאגר משרד הפנים אפשרי רק עבור האוכלוסייה היהודית. בקרב האוכלוסייה הערבית הדגימה מתבצעת מתוך מאגר בתי האב הכולל טלפונים לנדגמים
⁵ ראה נספח מתודולוגי

**תרשים 1 - תהליך הגיוס המורחב לפאנל האינטרנטי ההסתברותי:
שילוב גיוס באמצעות סקר טלפוני ייעודי, וגיוס באמצעות דואר**

* לא רואינו: מסרב, בעיית שפה, לא כשיר, נפטר, חול; ** כ- 65% כתובות זוהו כשגויות

לוח 1 - התפלגות מגדר, גיל השכלה ורמת דתיות, בקרב כלל המסכימים ועל פי שיטת הגיוס, בהשוואה למאפייני האוכלוסייה

מסכימים בגיוס דואר (n=518)	מסכימים בגיוס טלפוני (n=3,584)	כלל המסכימים להשתתף בפאנל (n=4,102)	למ"ס	
				מגדר
49.8%	47.4%	47.7.0%	48%	גברים
50.2%	52.6%	52.3%	52%	נשים
				גיל
43.6%	21.1%	24.0%	23.1%	18-29
23.9%	17.8%	18.6%	19.5%	30-39
13.1%	22.5%	21.3%	17.4%	40-49
8.5%	15.1%	14.3%	13.7%	50-59
6.9%	14.4%	13.5%	13.2%	60-69
3.9%	8.9%	8.3%	13.1%	70+
				השכלה*
20.1%	12.4%	13.4%	28.8%	עד תיכונית ללא בגרות
22.4%	20.6%	21.0%	20.2%	תיכונית עם בגרות
22.2%	21.7%	21.8%	15.5%	על תיכונית
34.4%	45.2%	43.9%	35.5%	אקדמית
				רמת דתיות*
17.1%	6.2%	7.6%	10.1%	דתי מאד, חרדי
13.6%	12.6%	12.7%	11.3%	דתי
9.9%	12.5%	12.2%	12.8%	מסורתי דתי
12.6%	13.9%	13.8%	22.1%	מסורתי לא כל כך דתי
46.7%	54.8%	53.7%	43.2%	חילוני
--	--	--	0.4%	לא ידוע

מלוח 1 ניתן לראות כי עיקר התרומה של הגיוס באמצעות הדואר הינו בקרב חרדים, בקרב בעלי השכלה נמוכה ובקרב צעירים: בקרב המסכימים להשתתף בפאנל האינטרנטי שגויסו באמצעות הטלפון, 6.2% הינם חרדים בהשוואה ל- 17.1% מקרב המסכימים שגויסו באמצעות הדואר. תוספת זו מעלה את אחוז החרדים בכלל הפאנל ל- 7.6%. כמו כן, בקרב המסכימים להשתתף בפאנל האינטרנטי שגויסו באמצעות הטלפון, 21.1% הינם צעירים, בהשוואה ל- 43.6% בקרב המסכימים שגויסו באמצעות הדואר. תוספת זו מעלה את אחוז הצעירים בכלל הפאנל ל- 24%. בהמשך לכך, בקרב המסכימים להשתתף בפאנל האינטרנטי, שגויסו באמצעות הטלפון, 12.4% הינם בעלי השכלה נמוכה בהשוואה ל- 20.1% מקרב המסכימים שגויסו באמצעות הדואר. תוספת זו מעלה את אחוז בעלי ההשכלה הנמוכה בכלל הפאנל ל- 13.4% ובהתאמה, מורידה את אחוז בעלי ההשכלה האקדמית ל- 44%.

סיכום

מהנתונים המוצגים בפרסום זה עולה כי בקרב צעירים, חרדים ובעלי השכלה נמוכה, האיתור הטלפוני בלבד לוקה בחסר, והגיוס באמצעות הדואר הכרחי לשם ייצוגיות טובה יותר של הפאנל. הגיוס לפאנל באמצעות הדואר הוסיף 'מסכימים' בעלי מאפיינים ייחודיים וחשובים לייצוגיות המדגם. הגיוס באמצעות דואר ישראל הנגיש את הפאנל לקבוצות באוכלוסייה עבורם האיתור הטלפוני הינו בעייתי - בעלי השכלה נמוכה, חרדים וצעירים. הגיוס באמצעות דואר ישראל הצליח לשפר את התפלגות מאפייני משתתפי הפאנל כך שתהיה דומה יותר להתפלגות באוכלוסייה כולה. בחינה זו חיזקה את החשיבות של שילוב בין שתי שיטות הגיוס, טלפוני ודואר, בכדי להבטיח את ייצוגיות הפאנל וכדי להגדיל את תוקפו החיצוני.

נספח מתודולוגי

16,294	כלל המדגם
3,163	לא אותר מספר טלפון
2,946	לא נוצר קשר בסקר הגיוס הטלפוני: אין תשובה; טלפונים מנותקים; פקס;
4,810	נוצר קשר אך לא בוצע ראיון: סירוב; לא כשיר; חו"ל; נפטר; עסק;
5,375	בוצע ראיון
3,584	מסכימים בגיוס באמצעות הטלפון
518	מסכימים בגיוס באמצעות הדואר
4,102	כלל המסכימים

גיוס באמצעות הדואר סקר גיוס טלפוני

מקורות:

Greaves ., L 2017. An Investigation into the feasibility of an online national probability panel study in New Zealand

Kaczmirek, L., Philips, B., Penny, DW., Lavrakas PJ., & Neiger D., 2019. Building a probability-based online panel: Life in Australia. Methods Paper, Center for social research and methods, 2/2019.

Keeter . S & Mcgeeney k. 2015. Coverage Error in Internet Surveys - Who Web-Only Surveys Miss and How That Affects Results. Pew Research Center.

Keeter . S 2019. Growing and Improving Pew Research Center's American Trends Panel The panel was the main data source for most of the Center's reports on U.S. political and social attitudes and behavior in 2018. Pew Research Center.